

COMMUNAUTE FRANÇAISE — FRANSE GEMEENSCHAP

MINISTERE DE LA COMMUNAUTE FRANÇAISE

F. 98 — 2186

[C - 98/29341]

25 MAI 1998. — Arrêté du Gouvernement de la Communauté française fixant les projets éducatif et pédagogique de l'enseignement fondamental et secondaire, ordinaire et spécial, organisé par la Communauté française

Le Gouvernement de la Communauté française,

Vu le décret du 24 juillet 1997 définissant les missions prioritaires de l'enseignement fondamental et de l'enseignement secondaire et organisant les structures propres à les atteindre, notamment les articles 63 à 66.

Vu la délibération du Gouvernement de la Communauté française du 6 avril 1998 sur la demande d'avis à donner par le Conseil d'Etat dans le délai d'un mois;

Vu l'avis du Conseil d'Etat donné le 6 mai 1998, en application de l'article 84, alinéa 1er, 1°, des lois sur le Conseil d'Etat, coordonnées le 12 janvier 1973;

Sur la proposition de la Ministre-Présidente ayant l'Education dans ses attributions;

Vu la délibération du Gouvernement du 18 mai 1998;

Arrête :

Article 1er. Le projet éducatif et le projet pédagogique de l'enseignement fondamental et secondaire, ordinaire et spécial, organisé par la Commission française, visés au articles 63 à 66 du décret du 24 juillet 1997 définissant les missions prioritaires de l'enseignement fondamental et secondaire et organisant les structures propres à les atteindre, annexés au présent arrêté sont adoptés.

Art. 2. Le présent arrêté produit ses effets au 31 mars 1998.

Art. 3. Le Ministre ayant l'éducation dans ses attributions est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Bruxelles, le 25 mai 1998.

Par le Gouvernement de la Communauté française :

La Ministre-Présidente, chargée de l'Education,
Mme L. ONKELINX

Enseignement organisé par la Communauté française

Le projet éducatif et le projet pédagogique de l'ensemble des établissements organisés par la Communauté française, ainsi que le projet de chacun d'entre eux, établissent la cohérence entre les gestes quotidiens posés par tous les membres de la communauté éducative et les valeurs sur lesquelles se fonde l'éducation que la Communauté française veut organiser au bénéfice des jeunes qui lui sont confiés.

Alors que le projet éducatif de la Communauté française définit des valeurs, à portée générale, le projet pédagogique précise davantage la façon de le mettre en Euvre dans la réalité. Le projet d'établissement, défini par la communauté éducative locale, concrétise ce projet pédagogique en fonction du contexte particulier : il tient compte des choix et des priorités discutés au sein du conseil de participation, ainsi que des réalités locales (population scolaire, environnement, expérience, partenaires,...).

I. Projet éducatif

L'enseignement organisé par la Communauté française est ouvert à tous et il est neutre. Tous les élèves y sont accueillis dans le respect de leurs particularités, en dehors de tout prosélytisme et de toute discrimination, quels que soient leur milieu social, économique et culturel, leur pays d'origine, leur sexe, leurs convictions philosophiques ou religieuses,...

L'école de la Communauté française est un véritable service public, à la disposition de tous les jeunes et de leurs parents. Quelle que soit parfois la difficulté de la tâche, l'enseignement de la Communauté française s'applique à trouver les moyens de conduire chacun des élèves qui lui sont confiés à réussir les apprentissages que le Parlement a considérés comme essentiels par le décret du 24 juillet 1997 définissant les missions prioritaires de l'enseignement fondamental et de l'enseignement secondaire et organisant les structures propres à les atteindre, dans la suite du texte appelé « Décret-Missions ».

L'enseignement organisé par la Communauté française se caractérise également par sa neutralité : l'objectivité dans l'exposé des faits, l'honnêteté intellectuelle au service de la vérité, l'entraînement progressif à la recherche personnelle sont quelques-unes des exigences requises dès la Déclaration du 8 mai 1963, et précisées dans le Décret sur la neutralité voté le 18 juin 1994. La neutralité est une obligation légale pour toutes les écoles organisées par la Communauté française. C'est le respect absolu des convictions de chacun, pour autant, bien sûr, qu'elles soient compatibles avec notre constitution, nos lois, et les textes fondateurs de la démocratie, comme la Déclaration universelle des Droits de l'Homme et les conventions internationales relatives aux droits de l'homme et aux droits de l'enfant. C'est aussi une attention extrême au respect des droits des minorités.

(Les notes concernant ce texte se trouvent p. 27365.)

Ces deux caractéristiques créent en effet un contexte particulièrement favorable à l'application du Décret-Missions. Conformément à celui-ci, l'enseignement organisé par la Communauté française poursuit simultanément et sans hiérarchie les quatre objectifs généraux suivants :

Le décret dit...

Et dans l'enseignement de la Communauté française, cela signifie...

I. Promouvoir la confiance en soi et le développement de la personne de chacun des élèves.

Chaque enfant a d'énormes possibilités. L'école de la Communauté française l'en rend conscient, pour qu'il consacre de l'énergie à apprendre, à se développer. Pourquoi le jeune ferait-il des efforts face à une tâche ardue s'il n'est pas convaincu qu'il peut réussir, en s'appuyant sur l'aide que l'école lui apporte ? La confiance en soi est la pierre angulaire sur laquelle chacun construit ses progrès.

L'école doit bien sûr se préoccuper du développement intellectuel des élèves, mais sans négliger les autres aspects de leur éducation. Il ne s'agit pas de fabriquer des êtres qui excellent dans tel ou tel domaine, au prix de leur équilibre physique ou mental, de leur épanouissement affectif.

Les savoirs doivent être au service du développement de la personne de chaque élève, et lui permettre de mener à bien ses projets : il doit comprendre le monde qui l'entoure, s'y intéresser, prendre plaisir à la découverte des productions humaines (techniques, artistiques, ...), agir efficacement, seul ou avec d'autres.

II. Amener tous les élèves à s'approprier des savoirs et à acquérir des compétences (1) qui les rendent aptes à apprendre toute leur vie et à prendre une place active dans la vie économique, sociale et culturelle.

L'enseignement organisé par la Communauté française met ici l'accent sur l'activité des élèves face aux apprentissages : il ne s'agit pas de leur faire acquérir coûte que coûte des bribes de connaissance qu'ils s'empresseront d'oublier, mais de les mettre en condition de conquérir volontairement de nouvelles compétences, avec l'aide des adultes et de leurs condisciples, parce que l'école aura su leur donner l'envie de progresser.

Les compétences acquises, jointes à une attitude positive par rapport aux apprentissages, en feront des adultes curieux, désireux de poursuivre leur formation, face aux exigences d'un monde qui change, à des connaissances qui se développent de plus en plus rapidement, à des trajectoires personnelles diversifiées et peu prévisibles à long terme. Les années de scolarité ne représentent en fait que peu de temps en regard de l'espérance de vie des citoyens de nos pays. Elles doivent être mises à profit pour construire des compétences, mais aussi pour amorcer chez chacun un processus d'éducation permanente.

Grâce aux attitudes et aux compétences que l'école développe chez les jeunes, ils seront prêts à prendre une place dans la vie économique, sociale, et culturelle : face à un monde qui reste toujours à construire, ils deviendront de plus en plus capables d'analyser la réalité, d'en décrypter les enjeux, et de prendre position; ils seront prêts à chercher activement un emploi qui leur convienne et à assumer, lorsqu'ils l'auront trouvé, leurs responsabilités professionnelles; face à une société dans laquelle la vie professionnelle n'occupera plus nécessairement la place principale, ils géreront activement leur temps libre; ils seront capables de se construire une identité sociale, que ce soit dans le cadre de leur vie professionnelle, ou en dehors de celle-ci; ils pourront s'impliquer dans la vie des groupes auxquels ils appartiendront, s'intéresser aux autres et à leurs modes d'expression.

L'enseignement organisé par la Communauté française veut en faire des acteurs, et non seulement des consommateurs, même critiques, les préparer à agir sur la réalité, pour l'enrichir, pour participer à l'élaboration du monde de demain. L'école les rendra capables de modifier ce qui leur paraît inacceptable en fonction des valeurs qu'ils auront acquises, plutôt que de se résigner et de subir : que ce soit dans leur vie personnelle, dans leur environnement, voire plus largement dans le monde entier,...

III. Préparer tous les élèves à être des citoyens responsables, capables de contribuer au développement d'une société démocratique, solidaire, pluraliste et ouverte aux autres cultures.

Il ne s'agit en effet pas de former les individus en oubliant que l'homme vit dans une société. Chacun doit se sentir concerné par les événements qui surviennent autour de lui, être armé pour les analyser et les comprendre. Il doit être capable de mettre en Euvre les moyens nécessaires pour modifier les réalités qui ne lui conviennent pas, dans le respect, bien sûr, des règles de la démocratie et des droits de l'homme, en créant des solidarités et en tirant parti de la force que celles-ci confèrent.

Dans le réseau de la Communauté française, l'ouverture à tous et la neutralité créent un contexte des plus favorable pour développer la solidarité, le pluralisme et l'intérêt pour les diverses cultures en présence. Le cloisonnement entre options philosophiques, religieuses et politiques y est fermement refusé. Celles-ci coexistent dans l'environnement quotidien des jeunes. L'hétérogénéité du milieu scolaire favorise un brassage, lui-même, s'il est adéquatement accompagné par les éducateurs, gage d'ouverture.

- Les options des uns et des autres, les particularités des différentes cultures peuvent faire l'objet d'échanges, de discussions, dans la sérénité relative d'un milieu partiellement protégé. La rencontre de l'autre, dans un environnement qui favorise les contacts positifs, les solidarités, la mise en oeuvre de projets communs, est un gage d'ouverture et de création de lien social, et ne peut que renforcer les valeurs que le Décret-Missions impose de développer.
- IV. Assurer à tous les élèves des chances égales d'émancipation sociale.
- L'école doit jouer un rôle actif face aux inégalités sociales : plutôt que de se résigner, de baisser les bras face aux plus grandes difficultés de certains élèves, elle a pour mission de donner à chacun ce dont il a besoin pour réussir sa scolarité et sa vie de jeune, dans un premier temps, et sa vie d'adulte, dans un second.
- En effet, l'école n'est pas là pour sélectionner une élite, mais pour former un maximum de citoyens dans une société où le niveau de compétence moyen exigé par l'évolution technologique et les idéaux démocratiques humanistes ne cesse de s'élever. Elle doit donc mettre en oeuvre une pédagogie de la réussite.
- L'hétérogénéité des classes est un état de fait, tout comme la singularité des modes et des rythmes d'apprentissage. Le respect des caractéristiques de chacun est une condition d'un enseignement démocratique qui cherche à doter le plus grand nombre d'élèves d'un « outillage » commun, tout en permettant à ceux qui peuvent aller plus loin d'encore progresser.
- Contrairement à ce qui peut paraître « naturel », il s'agira souvent de donner plus à ceux qui ont moins, afin d'apporter à chacun ce dont il a besoin pour atteindre le même niveau que ses camarades plus favorisés au départ. C'est à cette condition qu'aucun choix ne sera plus interdit pour des raisons liées au milieu auquel l'élève appartient. C'est aussi la perspective adoptée par le décret visant à assurer à tous les élèves des chances égales d'émancipation sociale.
- C'est une démarche qui doit en particulier être appliquée aux trois premiers objectifs prescrits par le décret et sans doute le principal défi que veut relever l'enseignement de la Communauté française.

Mais comment l'enseignement de la Communauté française s'y prend-il, à chacun des niveaux (maternel, primaire, secondaire), dans l'enseignement ordinaire et dans l'enseignement spécial, pour réaliser ces objectifs ambitieux ? C'est ce qui est défini dans le...

II. Projet pédagogique

L'école de la Communauté française est conçue comme un milieu de vie orienté vers l'éducation des jeunes qui lui sont confiés. Son projet pédagogique aborde successivement ses diverses facettes, de la mise en oeuvre des principes de la démocratie à l'orientation vers des études ultérieures ou vers une profession, en passant bien sûr par l'acquisition des savoirs et des compétences.

A. Vivre la démocratie au quotidien

En tant qu'environnement dans lequel se déroule une partie essentielle de la vie de l'enfant, constituant souvent le premier milieu de vie extra-familial, l'école représente pour les jeunes une occasion unique de socialisation. Du fonctionnement qu'ils y rencontrent dépendent en grande partie leurs représentations de la vie en société et leurs attitudes face à celle-ci. Ils doivent y acquérir certaines des compétences de base indispensables à la participation démocratique.

Le décret dit...

Définir des règles de base, qui permettent la réflexion et la négociation

Et dans l'enseignement de la Communauté française, cela signifie...

Le règlement d'ordre intérieur des écoles organisées par la Communauté française délimite clairement le cadre dans lequel se déroule la vie scolaire : il définit des règles fondamentales, sur la base desquelles peut se construire la démocratie au quotidien. Cette clarté contribue largement à la cohérence éducative, et permet de gérer plus facilement les éventuels conflits.

Si l'essentiel doit être clairement établi, une réflexion et une négociation n'en restent pas moins nécessaires face aux cas concrets et dans une perspective d'éducation à la citoyenneté; il reste une place pour l'évaluation du fonctionnement et pour l'élaboration éventuelle de règles plus précises en fonction de tel ou tel problème ponctuel.

Assurer l'accès de chacun aux informations qui le concernent

Comme le prévoit le Décret-Missions, dans l'enseignement de la Communauté française, chaque personne directement concernée peut se procurer les divers projets et règlements en vigueur dans l'établissement.

L'école facilite l'accès de chacun des membres du personnel aux documents qui parviennent à l'école (circulaires, programmes des cours, programmes de formation continuée, offres d'activités,...) : cahier de communication accessible à tous, présentoir dans la salle des professeurs,... les moyens mis en oeuvre tiennent bien sûr compte du contexte particulier.

Les élèves disposent également, selon des modalités à définir localement, d'un moyen suffisamment commode d'échanger des informations (panneau d'affichage, journal d'école, conseil des délégués d'élèves, par exemple).

L'école veille à aller au-delà d'une simple mise à disposition des informations : dans les cas où cela paraît utile, voire nécessaire, elle prend des dispositions pour permettre à chacun de comprendre ces informations.

Assurer les conditions d'un fonctionnement démocratique du Conseil de participation	Chacun des membres de la communauté éducative des écoles de la Communauté française peut consulter l'ordre du jour des réunions du Conseil de participation, compléter celui-ci (selon des modalités précisées dans son règlement d'ordre intérieur), et consulter les comptes-rendus des rencontres. Les membres du Conseil de participation ont la possibilité de prendre contact avec ceux qu'ils représentent, et d'organiser dans de bonnes conditions les réunions qu'ils jugent nécessaires (réunions préparatoires à celles du Conseil, réunions d'information, d'évaluation, travail en commission,...). Chaque établissement prévoit la façon d'organiser ces contacts.
Dans la vie quotidienne, responsabiliser les élèves	Aux différents moments de la vie scolaire correspondent également des processus démocratiques : certaines décisions qui concernent la gestion de la classe sont prises par le groupe, dans les limites du cadre défini par l'autorité; chaque élève peut y exercer des responsabilités, y jouer un rôle précis...
Et en faire des acteurs de leurs propres progrès	Dans les écoles de la Communauté française, la gestion des apprentissages est cohérente avec les objectifs d'émancipation citoyenne des élèves : des pratiques telles que la communication claire des objectifs poursuivis, l'explicitation des critères d'évaluation, le dialogue sur les difficultés rencontrées, le respect mutuel, la responsabilisation des élèves par rapport à leurs propres progrès, dont l'intérêt pédagogique est bien démontré, sont aussi l'occasion de vivre la démocratie. Des contrats peuvent être passés entre les élèves et leurs professeurs, qui définissent la part de chacun dans la gestion des apprentissages.

B. Constituer de véritables équipes éducatives

Les écoles de la Communauté française s'attachent à rompre l'isolement des classes, car celui-ci est préjudiciable, tant aux enseignants, seuls face à leurs succès et à leurs difficultés, qu'aux élèves, qui font trop souvent les frais des incohérences des adultes (au niveau des quantités et de la répartition des travaux à domicile, et des contenus des cours, par exemple). Le partage des ressources constitue également une aide pour chacun, en particulier dans le cas d'équipes pluridisciplinaires.

Le décret dit...	Et dans l'enseignement de la Communauté française, cela signifie...
Prévoir des concertations entre tous ceux qui participent à l'éducation des élèves et favoriser les projets communs	Les projets communs permettent d'enrichir les activités pédagogiques grâce aux compétences et aux richesses de chacun. Ils favorisent le dialogue et les échanges sur les questions pédagogiques, et constituent des occasions appréciables de formation continue informelle. Pour réaliser ces projets, mais aussi pour s'informer mutuellement, pour rechercher une solution à un problème rencontré, pour coordonner les exigences à l'égard des élèves, des possibilités de rencontre entre les enseignants sont aménagées.
Et planifier la formation en fonction des besoins de l'équipe	La formation continue est aussi nécessaire chez les enseignants que chez les membres des autres professions qualifiées. Elle peut porter sur les matières enseignées et sur les moyens à mettre en œuvre aux divers plans (didactique, relationnel, administratif,...). Elle répond à un problème rencontré (diagnostiqué par la personne concernée, par le chef d'établissement, voire par l'inspection), ou se fonde sur le simple désir de progresser dans un domaine particulier lié à la fonction exercée, mais elle doit toujours pouvoir être justifiée en fonction d'un projet global. Il s'agit en effet d'un investissement de l'équipe pédagogique, qui lui permet de devenir plus performante.

C. Ouvrir l'école aux parents et à d'autres partenaires

Parents et équipe éducative poursuivent le même but : éduquer. Le dialogue et la collaboration de divers partenaires sont indispensables à la réalisation des objectifs visés.

Le décret dit...	Et dans l'enseignement de la Communauté française, cela signifie...
Créer un dialogue avec les parents et répondre à leurs interrogations	Les écoles organisées par la Communauté française s'attachent à répondre aux interrogations des parents à propos de la scolarité de leur enfant : elles mettent en œuvre divers moyens de rapprocher de l'école les parents qui pour diverses raisons s'y sentent moins à l'aise. Dans ce but, elles organisent des contacts (journées portes ouvertes, activités festives préparées en collaboration,...), et recherchent les modalités de rencontre les plus adéquates, tant pour les parents que pour le personnel : contacts écrits via le journal de classe, réunions de parents à un moment bien choisi,... Les parents sont informés des choix pédagogiques de l'équipe éducative et de leurs justifications. Le bulletin est conçu comme un outil de communication principalement orienté vers les parents, qui vise à faire le point sur la progression de l'élève. Il peut être complété par des grilles, des tableaux plus détaillés, sorte de tableaux de bord individuels et quotidiens. En outre, chaque école de la Communauté française rend possible la consultation par les parents de tous les cahiers et travaux divers de leur enfant (2)

... et les associer au processus éducatif.	<p>Les écoles organisées par la Communauté française impliquent activement les parents dans le suivi de la scolarité de leurs enfants : les parents sont encouragés à vérifier l'accomplissement des devoirs, invités - en fonction de leurs disponibilités - à participer à certaines activités éducatives. Plus généralement, l'équipe éducative aide les parents à trouver les meilleurs moyens de soutenir les efforts de leurs enfants.</p> <p>De telles interventions de l'école sont particulièrement importantes face aux parents plus démunis, dont il faut renforcer la confiance dans les chances de réussite de leurs enfants et dans leur propre capacité à les aider.</p>
Faire appel aux ressources éducatives de l'environnement.	<p>La connaissance et l'exploitation des ressources offertes par l'environnement permettent à la fois d'élargir la palette des ressources disponibles et de préparer les jeunes à tirer parti de ces ressources au-delà de l'école : organiser des rencontres entre les jeunes et des « extérieurs » capables de leur apporter des informations sur une autre culture, un métier,...; s'informer des conditions d'accès aux bibliothèques publiques, et les fréquenter, participer aux activités culturelles locales,... Plus l'enseignement se fonde sur la réalisation de projets, plus les élèves jouent un rôle important dans la gestion de ces projets, et plus le recours à des ressources extérieures est nécessaire et intégré à la vie scolaire.</p> <p>Les écoles de la Communauté française tirent aussi parti, au plus grand profit de leurs élèves, de ressources plus lointaines : les établissements d'enseignement secondaire profitent des opportunités qui leur sont offertes de se raccorder à Internet et familiarisent leurs élèves avec cet outil de recherche et de communication; les aides de l'Union européenne permettent des échanges avec des condisciples d'autres pays, fournissent des occasions d'apprendre les langues étrangères et de mettre en pratique les connaissances acquises dans ce domaine.</p> <p>L'école de la Communauté française reste bien sûr responsable de la qualité de l'éducation dispensée aux élèves qui lui sont confiés. Le Conseil de participation, notamment, qui inclut des représentants de l'environnement, permet à la communauté éducative d'aborder les questions soulevées par l'ouverture de l'école.</p>

D. Créer un contexte d'apprentissage favorable

Pour s'engager activement dans des activités d'apprentissage, l'élève doit être disponible, et en confiance.

Le décret dit...	Et dans l'enseignement de la Communauté française, cela signifie...
Respecter les rythmes biologiques et psychologiques	<p>Dans les écoles de la Communauté française, l'organisation des journées et des activités respecte les besoins des élèves en termes de repos, d'alternance des activités de types différents. Cette exigence, valable à tous les niveaux scolaires, revêt une importance encore plus grande dans le cas des plus jeunes : l'école maternelle, en particulier, offre aux enfants qu'elle accueille la possibilité de se reposer en cas de nécessité.</p>
Faire confiance et le dire	<p>Tout être humain éprouve le besoin de se sentir accepté, intégré, valorisé et autonome. L'enseignant de la Communauté française établit avec ses élèves des contacts harmonieux, adopte à leur égard des attitudes et des comportements positifs qui tiennent compte des différences de sensibilité, d'intérêt et de niveau socio-économique ou socioculturel. Ses comportements reflètent une attitude positive, la confiance dans les possibilités de chacun pour atteindre, s'il y est adéquatement aidé, les objectifs visés.</p> <p>Un des nombreux facteurs qui entrent en jeu dans la motivation à l'égard des études en général et de certains cours en particulier réside dans la perception que les élèves ont de la relation étroite qui existe entre les contenus d'enseignement et leur vécu personnel ou entre ceux-ci et leur environnement quotidien ou, encore, entre les matières enseignées et leur projet de vie, tant sur le plan professionnel que social ou affectif. De plus, l'expérience personnelle de chaque élève constitue une richesse et un potentiel d'action trop souvent inexploités. Chaque enseignant s'efforcera par conséquent de solliciter cet apport et de l'intégrer dans son cours.</p>
Créer un maximum d'occasions d'apprentissage	<p>Chaque école de la Communauté française veille à rentabiliser au mieux le temps imparti, en évitant les pertes de temps (entrée en classe à l'heure prévue, respect de la durée des récréations, organisation de la vie de la classe permettant aux élèves plus rapides de continuer à travailler pendant que leurs condisciples terminent leur tâche, organisation matérielle efficace des activités,...). Une organisation dynamique des cours, l'intérêt des élèves et leur motivation exercent aussi une influence sur les possibilités d'apprentissage : l'élève impliqué concrètement dans l'activité bénéficie d'un temps d'apprentissage « réel » bien plus long que celui qui se contente d'y assister, en attendant la sonnerie finale.</p>

	<p>La participation active et régulière des élèves aux activités scolaires est aussi, de toute évidence, la condition d'une efficacité pédagogique à la mesure des moyens mis en Euvre par les enseignants. Chaque école confrontée au problème du décrochage scolaire prévoit, dans son projet d'établissement, les moyens spécifiques qu'elle met en Euvre pour lutter contre l'absentéisme (avertissement immédiat des parents, établissement d'un contrat spécifique avec l'élève, prise en charge du problème par un enseignant ou un éducateur,...).</p>
Assurer la continuité pédagogique	<p>Les écoles de la Communauté française veillent à assurer la continuité entre les niveaux scolaires de façon à ce que chaque enseignant puisse tenir compte des apprentissages réalisés ou prévus à l'autre niveau, et que les enfants vivent les « passages » dans le climat de sécurité indispensable à leur participation active.</p> <p>Les enseignants des écoles fondamentales échangent avec leurs collègues du secondaire des informations sur les objectifs poursuivis à chaque niveau et leur communiquent des informations relatives à la maîtrise des socles de compétences (3) Ces échanges d'informations peuvent bien sûr se dérouler de façon informelle lorsqu'un élève passe dans la classe supérieure au sein d'un même établissement.</p> <p>Les écoles fondamentales organisent un premier contact de leurs élèves avec des professeurs, les locaux et l'organisation spécifique de l'enseignement secondaire. Les moyens mis en Euvre sont choisis en fonction du contexte particulier des établissements : rencontre ponctuelle des enseignants des deux niveaux, « visite », organisation d'activités communes, parrainage des plus jeunes par les « anciens »,... les formules possibles sont nombreuses.</p> <p>Chaque établissement d'enseignement secondaire de la Communauté française prévoit en début d'année un accueil des élèves quittant l'enseignement fondamental, en vue de les familiariser avec ses modes de fonctionnement spécifiques.</p> <p>Les passages d'élèves entre l'enseignement ordinaire et l'enseignement spécialisé font également l'objet d'une préparation par les institutions concernées, de façon à réduire au minimum les difficultés d'adaptation de ces élèves.</p>

E. Conduire chacun des élèves aux savoirs et aux compétences attendus

Les conditions minimales assurées, comment s'y prendre pour que chacun acquière tous les savoirs et toutes les compétences dont l'école doit le doter ?

Le décret dit...	Et dans l'enseignement de la Communauté française, cela signifie...
Impliquer les élèves dans la gestion de leurs apprentissages	<p>La recherche en éducation a largement montré l'incidence positive d'une connaissance précise du « système » par les élèves sur leur réussite.</p> <p>Les enseignants des écoles de la Communauté française veillent à informer leurs élèves, d'une façon adaptée à leur âge, des objectifs poursuivis, des performances attendues et des critères d'évaluation qui seront utilisés. L'élève dispose ainsi d'informations qui lui permettent d'organiser son apprentissage en pleine connaissance de cause, de s'auto-évaluer, de signaler les difficultés rencontrées.</p> <p>En informant l'élève des objectifs et de ses critères d'évaluation, en établissant avec lui un contrat de travail et en engageant ensuite un dialogue sur les performances réalisées, l'enseignant amorce la conduite du jeune vers l'auto-évaluation, une des composantes de l'autonomie.</p> <p>Les travaux à domicile doivent trouver leur place dans ce processus : ils constituent pour les élèves des occasions de mettre à l'épreuve leur autonomie. L'enseignant de la Communauté française ne perd cependant pas de vue qu'en dehors de l'école les ressources disponibles varient fortement selon les familles. Il réserve à ces moments les tâches que l'élève doit pouvoir accomplir sans aide, et s'assure que chacun dispose des ressources nécessaires.</p>
Enseigner ce qui est prévu	<p>Les socles de compétence, les compétences terminales (4) et les profils de formation (5) indiquent les objectifs à atteindre par les élèves aux différents niveaux. Les programmes, plus précis, en constituent le complément nécessaire. Chaque enseignant de la Communauté française dispose des programmes relatifs aux cours dont il a la charge, et veille à consulter ceux qui y sont liés : programmes des années d'études précédentes, programmes de matières proches.</p> <p>Il se réfère aux programmes et privilégie toujours le renforcement des compétences correspondant au niveau où il enseigne, de façon à ce que tous les élèves atteignent les objectifs prescrits, tant en ce qui concerne les compétences spécifiques que les compétences transversales : ainsi le professeur de mathématiques apprend à l'élève à résoudre des problèmes, tout en veillant à le doter de stratégies de lecture efficaces face à un énoncé qu'il importe de comprendre.</p>

<p>Piloter l'apprentissage, en recueillant des informations sur la façon dont l'élève procède</p>	<p>Les élèves plus avancés sont invités à collaborer avec leurs condisciples encore en cours d'apprentissage. L'occasion leur est donnée d'approfondir leurs connaissances, plutôt que de viser de nouveaux objectifs : aborder à nouveau une matière qu'ils maîtrisent moins bien, appliquer leur compétence dans un nouveau domaine. En aucun cas, cependant, cet approfondissement et ce dépassement ne se réalisent au détriment des moyens accordés aux élèves plus lents.</p> <p>L'apprentissage organisé dans les écoles de la Communauté française s'appuie sur l'évaluation formative. Avant d'entreprendre une activité, dont les buts ont été clairement établis, l'enseignant s'assure que chacun maîtrise les savoirs et savoir-faire nécessaires (prérequis), et s'efforce de connaître les représentations des élèves à propos du domaine qui va être abordé, pour conduire l'apprentissage avec une réelle chance de succès et éviter au mieux les écueils possibles.</p>
	<p>L'évaluation formative vise à analyser l'évolution de l'élève en cours d'apprentissage, à observer sa manière de mémoriser une matière, d'appréhender et de résoudre un exercice, un problème, à s'assurer de sa compréhension des consignes... Elle porte tout autant sur la démarche mise en Euvre que sur le résultat proprement dit.</p> <p>L'évaluation formative s'intéresse tout particulièrement aux erreurs commises. Si bien sûr l'objectif est, à terme, d'éliminer l'erreur, celle-ci est l'expression des connaissances et des représentations de l'élève à un moment particulier. Il est infiniment préférable que l'élève produise une réponse, même erronée, qui indiquera à l'enseignant où subsistent des difficultés, et lui permettra d'organiser la suite de l'apprentissage en conséquence, plutôt que de se réfugier dans une passivité ou un silence « prudent », parce qu'il n'est pas sûr de ne pas se tromper, ou parce qu'il craint qu'une réponse erronée soit sanctionnée : sans l'information dont il prive ainsi l'enseignant, comment celui-ci peut-il l'aider ? L'enseignant de la Communauté française veille donc à bien dissocier les moments d'apprentissage de ceux où il s'agit d'établir un bilan, à accueillir positivement les réponses des élèves, et à en tirer profit pour la suite de l'activité.</p>
<p>Et en les exploitant au bénéfice de l'élève</p>	<p>L'information recueillie sur les difficultés des élèves permet ainsi au professeur d'ajuster ses interventions correctives, individuelles ou collectives, et d'évaluer l'efficacité de son enseignement. Elle indique aussi à l'élève la nécessité éventuelle de changer sa manière d'apprendre, de travailler, d'appréhender un problème et d'élaborer une solution.</p>
	<p>Au lieu d'avancer dans la matière en se résignant à l'échec de certains élèves, l'enseignant de la Communauté française met en Euvre les meilleurs moyens d'aider chaque enfant en difficulté : selon les circonstances, il aborde la matière d'une autre manière, avec l'ensemble de la classe, il organise des travaux de groupe associant des élèves en difficulté à des condisciples plus avancés, il met en place un tutorat, il conseille à l'élève certains travaux supplémentaires, il lui apporte une aide individuelle après s'être rendu disponible en chargeant les élèves plus avancés d'un travail qu'ils peuvent réaliser de façon autonome, recourt au maître d'adaptation, si son école lui en offre l'opportunité... En particulier, chaque école s'attache à utiliser au mieux les heures de soutien disponibles au bénéfice des élèves du 1er degré secondaire qui rencontrent des difficultés. Il s'agit de combler immédiatement les lacunes mises en évidence grâce à l'évaluation formative, en apportant une aide adaptée aux difficultés particulières rencontrées par un ou plusieurs élèves, au lieu de continuer à avancer dans la matière, et de laisser s'accumuler les problèmes.</p> <p>Le Décret-Missions prévoit la possibilité d'organiser la deuxième étape de l'enseignement fondamental (de la 3e à la 6e primaires) en cinq ans au lieu de quatre et le 1er degré du secondaire en trois ans au lieu de deux, à l'intention des élèves qui n'auraient pu atteindre les objectifs fixés dans le temps imparti. Dans les écoles de la Communauté française, les mesures prises pour déceler au plus tôt les difficultés et y porter remède rendent le recours à cette année complémentaire tout à fait exceptionnel. Toute décision d'y recourir fait état des raisons pour lesquelles l'équipe pédagogique estime que cette mesure est préférable à un maintien dans le groupe-classe actuel accompagné de diverses formes de soutien; elle doit aussi proposer un programme adapté, établi en fonction des points forts et des points faibles de chacun.</p>
<p>Adapter les méthodes aux objectifs poursuivis...</p>	<p>Le Décret-Missions définit la compétence comme l' « aptitude à mettre en Euvre un ensemble organisé de savoirs, de savoir-faire et d'attitudes permettant d'accomplir un certain nombre de tâches ». De toute évidence, une pédagogie de type transmissif ne peut suffire au développement de telles compétences : il ne suffit pas d'emmagasiner des connaissances pour être capable d'agir efficacement. Ainsi, un élève capable d'énoncer une règle de grammaire pourrait bien ne pas être capable de l'appliquer dans une situation réelle, soit qu'il n'ait pas été sensibilisé à l'importance d'une orthographe correcte, soit qu'il ne repère pas la nécessité « technique » d'appliquer la règle dans ce contexte, soit encore qu'il ne soit pas capable des opérations nécessaires (en matière d'analyse grammaticale de la phrase, par exemple).</p>

Pour préparer les élèves à l'action, à la résolution de problèmes, l'école de la Communauté française recourt aux méthodes actives, met sur pied des projets. C'est dans ce contexte que les établissements scolaires organisés par la Communauté française sont encouragés à recourir aux aménagements des horaires autorisés le Décret-Missions :

— aménager l'horaire hebdomadaire de façon à mettre en oeuvre des activités, par discipline ou pour un ensemble de disciplines, permettant d'atteindre les objectifs généraux poursuivis;

— dans l'enseignement secondaire de transition ou de qualification, répartir les volumes-horaires réservés à une, plusieurs ou toutes les disciplines dans des ensembles fonctionnels d'études s'étendant sur plusieurs semaines ou regrouper le temps réservé à plusieurs disciplines pour des activités interdisciplinaires ou culturelles;

— dans l'enseignement secondaire de transition ou de qualification, regrouper les cours qui comptent un volume horaire de moins de trois périodes hebdomadaires (à l'exception des cours de religion ou de morale non confessionnelle et d'éducation physique) sur une année du degré ou sur un semestre par année .

Cette souplesse est de nature à favoriser la mise en oeuvre d'une pédagogie active, ou la réalisation de projets interdisciplinaires : pour autant qu'un nécessaire équilibre des apprentissages soit respecté, les diverses opérations peuvent ainsi se dérouler en temps utile, en évitant les interruptions intempestives liées aux contraintes horaires; deux ou trois enseignants peuvent cogérer un projet, et se succéder auprès des élèves pour les aider dans leur entreprise. Les regroupements des cours sur un trimestre ou une année permettent de réduire la dispersion des intérêts des élèves, et d'améliorer leur implication dans les problèmes abordés par chacune des disciplines.

Chaque enseignant organise les activités en fonction des différents types de compétences à développer chez ses élèves, en se préoccupant tout autant, en concertation avec ses collègues, des compétences transversales (utiles et susceptibles d'être apprises dans différents cours) que des compétences spécifiques.

Différencier les méthodes, pas les objectifs

Pour permettre à chaque élève d'aller au maximum de ses possibilités, et surtout pour conduire les plus faibles à la maîtrise des socles de compétences, des compétences terminales ou des profils de formation, l'enseignant de la Communauté française différencie le plus possible ses méthodes et stratégies d'enseignement. Chaque élève, en fonction de caractéristiques qui lui sont propres, mais aussi peut-être en fonction des circonstances, est susceptible de tirer parti d'approches différentes de la matière : activité individuelle ou collective, recours à des présentations graphiques ou uniquement orales, type de but poursuivi,... L'enseignant évite de recourir systématiquement à l'organisation figée de la classe frontale, dans laquelle il s'adresse collectivement à tous les élèves, courant le risque de créer ennui et démotivation; il met en place des travaux de groupe, organise des ateliers, suscite des projets,...

C'est en offrant une diversité d'expériences d'apprentissage pour chaque compétence à développer que l'école donne un maximum de chances à chacun d'y trouver ce dont il a besoin pour progresser et dote chaque élève de démarches qui ne lui sont pas spontanées.

Un équilibre est recherché entre le respect des caractéristiques de l'élève et la nécessité de le faire progresser, d'enrichir ses démarches et d'élargir ses compétences. Les différences sont respectées dans la mesure où elles n'empêchent pas l'accès aux compétences essentielles. Il s'agit bien sûr d'une différenciation des moyens, non des objectifs. En outre, si le rythme de chacun doit être pris en considération lorsqu'il s'agit d'organiser l'apprentissage, il ne peut conduire ni à une forme de relégation, ni à une mise à l'écart. En particulier, les socles de compétences constituent le bagage dont chaque élève doit être doté au terme du premier degré du secondaire, et des difficultés à cet égard ne peuvent se résoudre par l'orientation vers une section réputée plus facile.

Mettre en pratique ce qu'on préconise

Les compétences à développer chez les élèves, de façon cohérente avec l'objectif de développement global, incluent des domaines divers tels que la santé, la culture, les médias. L'enseignement de la Communauté française met tout en oeuvre pour assurer la cohérence entre les principes enseignés et le vécu des élèves : repas chauds, boissons et « en-cas » en vente à l'école conformes aux recommandations faites aux élèves, possibilité matérielle d'appliquer les règles d'hygiène enseignées (se laver les mains,...), reconnaissance de l'importance des activités culturelles et sportives par leur pratique, mise en place des ressources (bibliothèque, centre de documentation, accès à Internet,...) nécessaires à un apprentissage actif et autonome.

F. Organiser des bilans

Les établissements de la Communauté française mettent l'accent sur l'évaluation formative, pour aider l'élève à apprendre, mais n'en renoncent pas pour autant à faire des bilans.

Le décret dit...	Et dans l'enseignement de la Communauté française, cela signifie...
Des bilans, de temps en temps	Il importe avant tout d'atteindre les objectifs visés, et donc un maximum de temps et d'énergie est consacré aux activités d'apprentissage, soutenues par cette sorte d'évaluation qui aide à mettre en œuvre les stratégies les plus efficaces, l'évaluation formative. Il importe cependant de faire le point, au bout d'un certain temps : où les élèves en sont-ils ? Les enseignants et les équipes éducatives se fondent - pour constituer les épreuves - sur la banque d'items étalonnés prévue par le Décret-Missions. Cette référence garantit la conformité de l'évaluation aux compétences et savoirs attendus des élèves à chaque niveau, tant en ce qui concerne le niveau d'exigence que le type de compétence. L'évaluation des compétences implique en effet la confrontation des élèves à des tâches ou des actions à accomplir dans une série de situations.
Selon le moment...	En cours de cycle, lorsque l'enseignant juge que telle ou telle compétence est acquise, il s'en assure en organisant une évaluation. Si certains élèves ne réussissent pas l'épreuve, ils poursuivent leur apprentissage, et ont encore l'occasion de faire la preuve de la compétence acquise. L'essentiel, en effet, comme le prescrit le Décret-Missions, c'est que chaque élève ait acquis toutes les compétences prévues au terme du cycle ou du degré. Ici aussi, la banque de questions étalonnées peut apporter une aide précieuse pour construire des épreuves supplémentaires, de difficulté équivalente à celles qui ont été proposées aux élèves dans un premier temps.

G. Préparer aux choix professionnels en dépassant les limites sociales et culturelles

A terme, l'élève devra occuper une place dans la société. L'école de la Communauté française met tout en œuvre pour que chacun s'épanouisse en réalisant au mieux toutes ses potentialités

Le décret dit...	Et dans l'enseignement de la Communauté française, cela signifie...
Familiariser l'élève avec les différents métiers	Le respect de l'autre, qui traverse tout l'enseignement organisé par la Communauté française, inclut bien sûr le respect des différentes professions, quel que soit leur prestige social. L'école veille à souligner l'utilité des divers métiers, en particulier bien sûr de ceux qui sont fréquemment dévalorisés. Il ne s'agit cependant pas de donner de la réalité une vue tronquée, en édulcorant les difficultés économiques et sociales rencontrées dans le cadre de certaines professions, ou en niant le caractère pénible, physiquement ou nerveusement éprouvant, voire simplement routinier de certains travaux. Des rencontres, des contacts divers, à l'école ou sur le terrain où s'exercent les différentes professions sont organisés. Les informations sur les activités mises en œuvre dans ce domaine par différents organismes du monde scolaire ou du monde associatif sont largement diffusées auprès des élèves, et ceux-ci sont encouragés à y participer, en fonction de leurs besoins, et de l'intérêt de ces activités. Dans la mesure du possible, et en fonction des caractéristiques des professions envisagées, l'école organise des mini-stages sur le terrain dans le cadre des libertés organisationnelles conférées par le Décret-Missions.
Et l'informer sur les orientations possibles	En relation avec la préparation des choix professionnels, l'école de la Communauté française prend également des dispositions pour que chaque élève fasse des choix éclairés en matière de sections, d'options, d'école supérieure. Dans ce but, des contacts peuvent être pris avec des enseignants en charge du niveau suivant, en vue d'éclairer les élèves sur les apprentissages prioritaires à leur niveau, les compléments de formation éventuels à conquérir. Il importe cependant de veiller à ce que le choix d'études reste situé au niveau d'un moyen, et ne pèse pas d'un poids trop élevé dans les choix professionnels : il faut pouvoir affronter l'un ou l'autre cours qui convient moins bien, si la réussite de ces cours est la condition de l'accès à la profession dont on rêve; inversement, il faut se méfier des études passionnantes, mais qui conduisent essentiellement à un métier qu'on ne veut à aucun prix exercer. Les écoles de la Communauté française accordent en la matière une priorité absolue à l'intérêt de l'élève.
Ouvrir les perspectives	Il importe de rompre, autant que faire se peut, avec une logique déterminant l'orientation en fonction du niveau de résultat atteint. Le quatrième objectif général assigné à l'enseignement par le Décret-Missions impose d'ailleurs aux écoles de tout mettre en œuvre pour donner à chaque élève les compétences nécessaires aux études qui préparent à la profession qui lui conviendrait le mieux.

Dans l'enseignement de la Communauté française, chacun témoigne d'une même considération pour tous les membres de la communauté éducative, en particulier les professeurs et les élèves des différentes filières : outre son importance sur un plan éthique, cette attitude peut aussi contribuer à élargir au bénéfice de chacun le champ des possibilités.

Il n'existe quasiment plus de professions réservées à l'un ou l'autre sexe, et les choix professionnels inhabituels dans un milieu social particulier restent cependant possibles, s'ils sont en accord avec les goûts et les compétences particulières de l'intéressé.

Tout au long de la scolarité, les enseignants veillent également à dépister et à contrer les préjugés sociaux et sexistes par rapport aux professions évoquées : tant au niveau des matériaux pédagogiques (manuels, documents divers,...) que des réflexions des uns et des autres, la part de liberté est soulignée.

Notes

(1) Le Décret-Missions définit la compétence comme l'« aptitude à mettre en œuvre un ensemble organisé de savoirs, de savoir-faire et d'attitudes permettant d'accomplir un certain nombre de tâches.

(2) Des modalités pratiques devraient être fixées de façon à éviter d'obliger l'élève à transporter quotidiennement un poids de documents trop important (documents consultables à l'école, choix d'un jour pour le « retour » des documents à la maison ou investissement — selon le niveau — apport à l'école des seuls documents nécessaires chaque jour, ...).

(3) L'expression « socles de compétences » désigne le « référentiel présentant de manière structurée les compétences de base à exercer jusqu'au terme des huit premières années de l'enseignement obligatoire et celles qui sont à maîtriser à la fin de chacune des étapes de celles-ci parce qu'elles sont considérées comme nécessaires à l'insertion sociale et à la poursuite des études » (Décret-Missions, p. 91).

(4) On appelle « compétences terminales » le « référentiel présentant de manière structurée les compétences à acquérir dans une discipline scolaire » (Décret-Missions, p. 90).

(5) Un « profil de formation » est un « référentiel présentant de manière structurée les compétences à acquérir en vue de l'obtention d'un certificat de qualification » (Décret-Missions, p. 91).

VERTALING

MINISTERIE VAN DE FRANSE GEMEENSCHAP

N. 98 — 2186

[C - 98/29341]

25 MEI 1998. — Besluit van de Regering van de Franse Gemeenschap tot bepaling van de educatieve en pedagogische projecten voor het basis- en secundair, gewoon en buitengewoon onderwijs ingericht door de Franse Gemeenschap

De Regering van de Franse Gemeenschap,

Gelet op het decreet van 24 juli 1997 dat de prioritaire taken bepaalt van het basisonderwijs en van het secundair onderwijs en de structuren organiseert die het mogelijk maken ze uit te voeren, inzonderheid op de artikelen 63 tot 66;

Gelet op de beraadslaging van 6 april 1998 van de Regering van de Franse Gemeenschap over het verzoek om advies dat door de Raad van State binnen één maand moet uitgebracht worden;

Gelet op het advies van de Raad van State, gegeven op 6 mei 1998, in toepassing van artikel 84, lid 1, 1°, van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973;

Op de voordracht van de Minister-Voorzitter tot wier bevoegdheid het Onderwijs behoort;

Gelet op de beraadslaging van 18 mei 1998 van de Regering,

Besluit :

Artikel 1. Het educatief project en het pedagogische project voor het basis- en secundair, gewoon en buitengewoon onderwijs, ingericht door de Franse Gemeenschap, bedoeld bij de artikelen 63 tot 66 van het decreet van 24 juli 1997 dat de prioritaire taken bepaalt van het basisonderwijs en van het secundair onderwijs en de structuren organiseert die het mogelijk maken ze uit te voeren, als bijlage bij dit besluit, worden aangenomen.

Art. 2. Dit besluit heeft uitwerking met ingang van 31 maart 1998.

Art. 3. De Minister tot wiens bevoegdheid het Onderwijs behoort, is belast met de uitvoering van dit besluit.

Brussel, 25 mei 1998.

Vanwege de Regering van de Franse Gemeenschap :

De Minister-Voorzitter, belast met Onderwijs,
Mevr. L. ONKELINX

Onderwijs ingericht door de Franse Gemeenschap

Het educatief project en het pedagogisch project voor al de inrichtingen georganiseerd door de Franse Gemeenschap, alsook het project van elke inrichting, brengen cohesie tussen de dagelijkse handelingen uitgevoerd door al de leden van de educatieve gemeenschap en de waarden die als grondslag dienen voor de opvoeding die de Franse Gemeenschap wil organiseren ten voordele van de jongeren die haar worden toevertrouwd.

(De nota's betreffende deze tekst bevinden zich op blz. 27375.)

Terwijl het educatief project van de Franse Gemeenschap de waarden met algemene draagwijdte bepaalt, gaat het pedagogisch project verder in op de manier waarop het concreet moet uitgevoerd worden. Het project betreffende de toepassing ervan dat door de plaatselijke educatieve gemeenschap werd bepaald, geeft meer wezenlijkheid aan dit pedagogisch project rekening houdend met de bijzondere context : belang wordt gehecht aan de keuzen en de prioriteiten waarover in de participatieraad werd overlegd alsook aan de realiteiten ter plaatse (schoolbevolking, milieu, ervaring, partners,...)

I. Educatief project

Iedereen mag het door de Franse Gemeenschap ingericht onderwijs volgen en het is neutraal. Alle leerlingen zijn er welkom met inachtneming van hun particulariteiten, buiten elk proselitisme en om 't even welke discriminatie, ongeacht hun sociaal, economisch en cultureel milieu, hun land van herkomst, hun geslacht, hun filosofische of religieuze overtuigingen,...

De school van de Franse Gemeenschap is een openbare dienst in de echte zin van het woord, ten dienste van al de jongeren en hun ouders. Ofschoon de opdracht soms zeer moeilijk is, strekt het onderwijs van de Franse Gemeenschap ertoe om de middelen te vinden die toelaten dat iedere leerling die haar wordt toevertrouwd kans op slagen maakt voor het leerproces dat het Parlement als essentieel heeft beschouwd bij het decreet van 24 juli 1997 dat de prioritaire taken bepaalt van het basisonderwijs en van het secundair onderwijs en de structuren organiseert die het mogelijk maken ze uit te voeren, wat in de hierna volgende tekst « Oprachten-Decreet » wordt genoemd.

Het onderwijs georganiseerd door de Franse Gemeenschap is eveneens gekenmerkt door zijn neutraliteit : de objectiviteit in de uiteenzetting van de feiten, de intellectuele rechtschapenheid ten dienste van de waarheid, het geleidelijk aanleren van persoonlijke opzoekingen, dit zijn enkele van de vereisten sedert de Verklaring van 8 mei 1963, die in het op 18 juni 1994 aangenomen decreet over de neutraliteit nader omschreven zijn. De neutraliteit is een wettelijk verplichting voor alle scholen georganiseerd door de Franse Gemeenschap. Dit is de absolute eerbiediging van de overtuigingen van ieder mens, voor zover, wel te verstaan, dat zij in overeenstemming te brengen zijn met onze grondwet, onze wetten en de teksten die ten grondslag liggen aan de democratie, zoals de universele verklaring van de rechten van de mens en de internationale overeenkomsten over de rechten van de mens en de rechten van de kinderen. Het is ook de betuiging van een allergrootste aandacht voor de eerbiediging van de rechten van de minoriteiten.

Beide kenmerken scheppen inderdaad een bijzonder gunstige context voor de toepassing van het Oprachten-Decreet. Overeenkomstig dit decreet, beoogt het door de Franse Gemeenschap georganiseerd onderwijs gelijktijdig en zonder hiërarchische schikking de volgende vier algemene doelstellingen :

Het decreet bepaalt...

I. Het zelfvertrouwen en de ontplooiing van de persoonlijkheid van iedere leerling bevorderen

En in het onderwijs van de Franse Gemeenschap betekent dat...

Ieder kind heeft fantastische mogelijkheden. De school van de Franse Gemeenschap maakt er het kind bewust van, opdat het zijn energie zou gebruiken om te leren, om zich te ontwikkelen. Waarom zou de jongere zich de moeite getroosten een uitdaging op te nemen zo hij niet overtuigd is dat hij kans op slagen maakt, dankzij de hulp die de school hem biedt ? Het zelfvertrouwen is de hoeksteen die voor iedereen als basis dient om vooruitgang te maken.

De school moet zich natuurlijk bekommeren om de intellectuele uitbloei van de leerlingen, maar zonder daarom de andere aspecten van hun opvoeding te verwaarlozen. Het komt er niet op aan mensen te vormen die in een of ander domein uitschieters zijn ten koste van hun lichamelijk of mentaal evenwicht, van hun gevoelsontplooiing.

De kennis moet dienen voor de ontplooiing van de persoonlijkheid van iedere leerling en hem toelaten zijn projecten tot een goed einde te leiden : hij moet de wereld waarin hij leeft verstaan, er belangstelling voor tonen, plezier beleven in het ontdekken van de menselijke verwezenlijkingen (technisch, artistiek...), daadwerkelijk optreden, alleen of met anderen.

II. Al de leerlingen er toe brengen om kennis op te doen en vaardigheden (1) te verwerven waardoor zij heel hun leven kunnen leren en een actieve rol spelen in het economisch, sociaal en cultureel leven.

Het onderwijs georganiseerd door de Franse Gemeenschap legt hier de nadruk op de activiteiten van de leerlingen ten opzichte van hun leerproces : het komt er niet op aan hen kost wat kost verbrokkelde kennis bij te brengen die zij snel zullen vergeten zijn, maar hen de mogelijkheid te geven uit eigen beweging nieuwe vaardigheden te verwerven, met de hulp van de volwassenen en van hun medegezellen, omdat de school erin gelukt is hen de goesting te geven vooruitgang te maken.

De verworven bevoegdheden, samen met een positieve houding t.o.v. het leerproces, maken van de leerlingen volwassenen vol nieuwsgierigheid, geneigd om hun opleiding door te zetten, ten overstaan van de eisen van een wereld die steeds maar verder evolueert, ten overstaan van de kennis die hoe langer hoe sneller uitbreiding neemt, ten overstaan van gediversifieerde en op lange termijn weinig voorzienbare persoonlijke levensrichtingen. De schooljaren nemen in feite maar weinig tijd in beslag in vergelijking met de duur van het leven die de mensen uit onze landen mogen verhoppen. Zij moeten ten volle benut worden om vaardigheden aan te kweken maar ook om bij iedereen een procedure van permanente opvoeding op gang te brengen.

Dank zij de gedragslijnen en de bevoegdheden die de school bij de jongeren aankweekt, zullen zij bekwaam zijn een plaats in het economisch, sociaal en cultureel leven te bezetten : ten overstaan van een wereld die steeds maar opnieuw moet opgebouwd worden, zullen zij steeds meer de werkelijkheid kunnen ontleden, decoderen wat er op het spel staat en hun houding bepalen; zij zullen bekwaam zijn actief naar een betrekking te zoeken die hen past en wanneer zij er een gevonden hebben hun beroepsverantwoordelijkheid op te nemen; ten overstaan van een maatschappij waarin het beroepsleven niet meer noodzakelijk vooraan staat, zullen zij hun vrije tijd actief beheren; zij zullen erin slagen zich een sociale identiteit toe te eigenen, of het nu in het kader van hun beroepsleven is of er buiten; zij zullen zich in het gebeuren van de groepen waartoe zij zullen behoren kunnen inschakelen, interesse voor de anderen betuigen en ook voor de manieren waarop deze zich uitdrukken.

De Franse Gemeenschap wenst dat het door haar onderwijs mensen vormt die actieve deelnemers zijn met zin voor kritiek zelfs en niet enkel verbruikers, dat dit onderwijs hen leert hoe invloed uit te oefenen op het dagelijks leven, hoe die werkelijkheid nog aantrekkelijker te maken opdat zij zouden meewerken aan de uitbouw van de toekomst. De school zal hen de mogelijkheid schenken een andere wending te geven aan al wat hen onaanvaardbaar lijkt getoetst aan de waarden die zij zich zullen eigen gemaakt hebben, in plaats van zich erbij neer te leggen en te ondergaan : ongeacht of het gebeuren zich nu in hun persoonlijk leven afspeelt, in hun levensmilieu of nog op breder vlak, in heel de wereld,...

III. Al de leerlingen voorbereiden om verantwoordelijke burgers te worden, die kunnen medewerken aan de uitgroei van een democratische, solidaire, pluralistische maatschappij die belangstelling heeft voor de andere culturen

Het komt er inderdaad niet op aan enkelingen te vormen waarbij men uit het oog verliest dat de mens in een maatschappij leeft. Iedereen moet zich betrokken voelen bij de gebeurtenissen die zich in zijn omgeving afspelen, moet over de nodige middelen beschikken om die te ontleden en te begrijpen. Hij moet ze kunnen inzetten om verandering te brengen aan de realiteiten die hem niet believen met eerbied wel te verstaan voor de regels inzake democratie en de rechten van de mens, door solidariteitsbanden te smeden en door nut te halen uit de macht die eruit voortvloeit.

Het feit dat er in het net van de Franse Gemeenschap gestreefd wordt naar openheid naar iedereen toe en naar neutraliteit schept een bijzonder gunstige context om de solidariteit, het pluralisme en de belangstelling voor de verschillende aanwezige culturen uit te breiden. De afzondering tussen filosofische, religieuze en politieke opties wordt er met man en macht afgewezen. De jongeren leren met die opties te leven in hun dagelijks milieu. De heterogeniteit van het schoolmilieu is op zichzelf een gunstige situatie voor een vermenging, indien deze door de opvoeders gepast wordt begeleid, wat een blijk is van openheid.

Over de opties van deze en anderen, de particulariteiten van de verschillende culturen kunnen er uitwisselingen, discussies uitgelokt worden in de relatieve sereniteit van een gedeeltelijk beschermd milieu. De ontmoeting met de andere, in een milieu dat de positieve contacten bevoordeligt, de solidariteiten, de inschakeling van gemeenschappelijke projecten is een blijk van openheid en het leggen van een sociale band kan maar de waarden verstevigen die het Odrachten-Decreet verplicht te ontplooien.

IV. Aan al de leerlingen gelijke kansen bieden voor sociale emancipatie.

De school moet een actieve rol vervullen ten opzichte van de sociale discriminaties : in plaats van er zich bij neer te leggen, de armen te laten zakken wanneer men geconfronteerd wordt met de zeer grote moeilijkheden waarmee sommige leerlingen te kampen hebben, heeft zij als opdracht iedereen te bezorgen wat hij nodig heeft om in een eerste stap zijn schoolplicht en zijn leven als jongere met succes af te ronden en in een tweede fase zijn leven als volwassene als geslaagd te kunnen beschouwen.

De school heeft inderdaad niet als doel een elite te selecteren maar wel zoveel mogelijk burgers op te voeden in een maatschappij waar het gemiddeld vaardigheidsniveau dat wordt vereist door de evolutie van de technologie en de democratische humanistische idealen, hoger en hoger opklimt. Derhalve moet zij een pedagogie van het welslagen toepassen.

De heterogeniteit van de klassen is een vaststaand feit, evenals de enkelvoudigheid van de wijzen en de ritmen van het leerproces. De naleving van de kenmerken van iedere persoon is een voorwaarde voor een democratisch onderwijs dat tracht zoveel leerlingen mogelijk een gemeenschappelijk « werkgerief » te bezorgen, met de mogelijkheid, voor hen die het nog verder kunnen brengen, vooruitgang te boeken.

In tegenstelling tot wat « natuurlijk » kan lijken, zal het er dikwijls op aankomen meer te geven aan deze die minder hebben ten einde iedereen het nodige te bezorgen om hetzelfde peil te bereiken als zijn vrienden die van meet af aan meer bevoordeligd zijn. Het is op die voorwaarde dat geen enkele keuze meer zal verboden worden omwille van motieven die afhangen van het milieu waartoe de leerling behoort.

Dat ligt ook in de lijn van het decreet dat als doel heeft alle leerlingen gelijke kansen te bieden inzake sociale emancipatie.

Dit is een gedragslijn die in het bijzonder moet toegepast worden op de eerste drie doelstellingen die door het decreet zijn vooropgesteld en die zonder twijfel de meest belangrijke uitdaging is die het onderwijs van de Franse Gemeenschap wenst aan te nemen.

Maar hoe zal het onderwijs van de Franse Gemeenschap op elk niveau van het gewoon onderwijs (kleuter-, basis, secundair onderwijs) en van het buitengewoon onderwijs het moeten aanpakken om deze ambitieuze doelstellingen te realiseren ? Dat wordt nader bepaald in het...

II. Pedagogisch project

De school van de Franse Gemeenschap is uitgedacht als een levensmilieu dat afgericht is op de opvoeding van de jongeren die haar worden toevertrouwd. Met haar pedagogisch project worden opeenvolgens haar verschillende facetten onderzocht, vanaf de toepassing van de principes van de democratie tot de oriëntering naar voortgezette studies of naar een beroepsbezigheid, via natuurlijk het bijbrengen van kennis en vaardigheden.

A. De democratie als dagelijkse belevenis

Als milieu waarin een essentieel deel van het leven van het kind zich afspeelt, milieu dat dikwijls het eerste is buiten de familiekring, schenkt de school aan de jongeren een unieke gelegenheid voor sociale omgang. De manier waarop zij zich later een imago van het samen leven zullen vormen en hun houding ten overstaan van die samenleving hangen grotendeels af van de levenswijze die zij daar ervaren. Zij moeten er bepaalde elementaire bekwaamheden aanleren die onontbeerlijk zijn om medezeggenschap te hebben in de democratie.

Het decreet bepaalt...	En in het onderwijs van de Franse Gemeenschap betekent dat...
De basisregels bepalen voor bezinning en onderhandeling	<p>Het huishoudelijk reglement van de scholen georganiseerd door de Franse Gemeenschap omlijnt duidelijk het kader waarin het leven op school verloopt : het bepaalt de stelregels op basis waarvan de democratie als een dagelijkse belevenis kan opgebouwd worden. Deze doorzichtigheid speelt een belangrijke rol inzake educatieve samenhang en biedt de kans om de eventuele conflicten gemakkelijker op te vangen.</p> <p>Ofschoon het essentiële klaar en duidelijk moet gesteld worden, blijft het niettemin nodig zich te bezinnen en te onderhandelen wanneer men voor concrete gevallen komt te staan en met de bedoeling de leerlingen een opleiding inzake burgerschap te geven; er blijft nog ruimte voor de evaluatie van de werking en voor het eventueel opstellen van nader bepaalde regels gelet op een of ander tijdelijk probleem.</p>
Ervoor zorgen dat iedereen de informatie die voor hem van belang is kan bekomen	<p>Zoals het Opdrachten-Decreet het voorziet, kan iedereen die zich rechtstreeks betrokken voelt bij het onderwijs van de Franse Gemeenschap de verschillende projecten en reglementen bekomen die van toepassing zijn in de inrichting.</p> <p>De school stelt alles in het werk om ieder personeelslid de documenten die op school toekomen (omzendbrieven, programma's van de leergangen, programma's voor voortgezet onderwijs, voorstellen voor activiteiten...) gemakkelijk te laten inkijken : communicatieschrift dat iedereen kan inkijken, presentatieschab in het lerarenlokaal,...de middelen houden wel te verstaan rekening met de bijzondere context.</p> <p>De leerlingen hebben eveneens volgens ter plaatse te bepalen modaliteiten een voldoende hanteerbaar middel te hunner beschikking om informatie uit te wisselen (aanplakborden, schoolkrant, raad van de afgevaardigden van de leerlingen bijvoorbeeld).</p> <p>De school zorgt ervoor dat men zich niet beperkt informatie zonder meer ter beschikking te stellen : in de gevallen waar dit nuttig blijkt, laat staan nodig, doet zij het nodig om iedereen de mogelijkheid te bieden deze noodzakelijke informatie te verstaan.</p>
Ervoor zorgen dat de voorwaarden voor een democratische werking van de Raad voor inspraak vervuld zijn	<p>Ieder lid van de educatieve gemeenschap van de scholen van de Franse Gemeenschap mag kennis nemen van de agenda van de vergaderingen van de Raad voor inspraak, deze aanvullen (volgens de modaliteiten die in zijn huishoudelijk reglement nader bepaald zijn) en kennis nemen van de verslagen over de ontmoetingen.</p> <p>De leden van de Raad voor inspraak kunnen contact opnemen met diegenen die zij vertegenwoordigen en in goede omstandigheden de vergaderingen organiseren die zij nodig achten (vergaderingen ter voorbereiding van deze van de Raad, informatie-, evaluatievergaderingen, werkzaamheden in de commissie,...). Elke inrichting bepaalt de manier waarop deze contacten worden georganiseerd.</p>
Verantwoordelijkheid van de leerlingen in het dagelijks leven	<p>Democratische procedures gaan ook gepaard met verschillende momenten van het leven op school : sommige beslissingen betreffende het beheren van de klas worden door de groep genomen, binnen de perken van het door de overheid bepaald kader; iedere leerling kan er verantwoordelijkheden uitoefenen, er een welbepaalde rol spelen...</p>
Er actieve uitwerkers van hun eigen vorderingen van maken	<p>In de scholen van de Franse Gemeenschap is het beheer van de leerprocessen coherent met de doelstellingen inzake burgerlijke emancipatie van de leerlingen : praktijken zoals de duidelijke communicatie van de vooropgestelde doelstellingen, de uitleg over criteria inzake evaluatie, het onderhoud over de moeilijkheden waarop men stuit, het wederzijds respect, de zin voor eigen verantwoordelijkheid vanwege de leerlingen t.o.v. hun eigen vorderingen, waarvan het pedagogisch belang klaar en duidelijk bewezen is, bieden eveneens de gelegenheid om de democratie te beleven. De leerlingen kunnen met hun leraars afspraken maken waarin duidelijk wordt bepaald in hoeverre iedere persoon iets te zien heeft in het beheer van leerprocessen.</p>

B. Educatieve ploegen vormen in de echte betekenis van het woord

De scholen van de Franse Gemeenschap stellen zich tot taak de afzondering van de klassen te verbreken, aangezien die afzondering nadelig is zowel voor de leraars, die alleen staan voor hun positieve resultaten en hun moeilijkheden als voor de leerlingen, die te dikwijls het gelag moeten betalen voor de incoherenties van de volwassenen (op het vlak van de hoeveelheden en de verdeling van de werkzaamheden thuis, en wat de leergangen als inhoud hebben bijvoorbeeld). De verdeling van de inkomsten betekent ook een hulp voor iedereen, in 't bijzonder in het geval van multidisciplinaire ploegen.

Het decreet bepaalt...

Overleg voorzien tussen al diegenen die medewerken aan de opvoeding van de leerlingen en gemeenschappelijke projecten in de hand werken

En in het onderwijs van de Franse Gemeenschap betekent dat...

Door die gemeenschappelijke projecten is het mogelijk een meerwaarde te geven aan de pedagogische activiteiten dank zij de vaardigheden en de gaven van iedereen. Daardoor komen het tweegesprek en de gedachtenwisseling over de pedagogische problemen gemakkelijker op gang en bieden zij de gelegenheid voor informele voortgezette vorming die goed te pas komt.

Om deze projecten te realiseren maar ook om mekaar in te lichten, om een oplossing te zoeken voor een opgerezen probleem, om de vereisten t.o.v. de leerlingen te coördineren, biedt men de leraars de mogelijkheid met mekaar te overleggen.

En de vorming plannen, rekening houdend met de behoeften van de ploeg

De voortgezette vorming is even noodzakelijk voor de leraars als voor de leden van andere beroepen die een kwalificatie vereisen. Zij kan betrekking hebben op de onderwezen leerstoffen en op de in te zetten middelen op de verscheidene vlakken (didactisch, relationeel, administratief vlak...). Zij beantwoordt aan een probleem dat zich stelde (na de diagnose van de betrokkene, het hoofd van de inrichting, laat staan de inspectie) of vindt haar verantwoording eenvoudig weg in het verlangen vooruitgang te boeken in een bijzonder domein dat verband houdt met de uitgeoefende functie, maar zij moet steeds kunnen verantwoord worden rekening houdend met een globaal projekt. Het is inderdaad de pedagogische ploeg die zich inzet waardoor het hem mogelijk is hogere prestaties te leveren.

C. De school openstellen voor de ouders en andere partners

Ouders en educatieve ploeg streven hetzelfde doel na : opvoeden. Het tweegesprek en de samenwerking van verschillende partners zijn onmisbaar voor het verwezenlijken van de beoogde doelstellingen.

Het decreet bepaalt...

Een tweegesprek uitlokken met de ouders en een antwoord geven op de vragen die zij zich stellen

En in het onderwijs van de Franse Gemeenschap betekent dat...

De scholen georganiseerd door de Franse Gemeenschap stellen zich tot taak een antwoord te geven op de vragen die de ouders zich stellen over de schoolgang van hun kind : zij wenden verschillende middelen aan om school en ouders dichter bij mekaar te brengen, ouders die zich om allerlei redenen t.o.v. de school minder op hun gemak voelen. Daartoe organiseren zij ontmoetingsdagen (opendeurdagen, feestactiviteiten die in samenwerking worden voorbereid,...) en zoeken naar de best geschikte modaliteiten om mekaar te ontmoeten zowel wat de ouders als het personeel betreft : schriftelijke contacten via het klasboek, oudervergaderingen op een goed gekozen ogenblik,... De ouders vernemen wat meer over de pedagogische keuzen van de educatieve ploeg en over de verantwoordingen ervan.

Het bulletin is opgevat als een communicatiemiddel dat vooral naar de ouders gericht is en dat als doel heeft de stand van zaken te bepalen wat de vorderingen van de leerling betreft. Het kan aangevuld worden met denk-schema's, meer gedetailleerde tabellen, die om zo te zeggen individuele en dagelijkse overzichtborden zijn.

Bovendien biedt elke school van de Franse Gemeenschap aan de ouders de gelegenheid om al de schriften en de verschillende werkzaamheden van hun kind in te kijken (2).

...en hen betrekken bij het educatief proces

De scholen georganiseerd door de Franse Gemeenschap betrekken de ouders actief bij de opvolging van de schoolgang van hun kinderen : de ouders worden ertoe aangezet om na te gaan of het huiswerk wordt gedaan, worden verzocht - naargelang van hun beschikbare tijd- om aan sommige educatieve activiteiten mee te doen. Meer in het algemeen, helpt de educatieve ploeg de ouders om de meest geschikte middelen te vinden teneinde de inspanningen van hun kinderen aan te moedigen.

Dergelijke bemoeiingen van de school zijn van bijzonder belang voor de minst bedeelde ouders, wier vertrouwen in de kansen voor slagen van hun kinderen en in hun eigen capaciteit om hen te helpen moet versterkt worden.

Een beroep doen op de educatieve hulpbronnen van de omgeving

De kennis en de uitbating van de middelen bezorgd door het milieu laten tegelijkertijd toe de waaier van de beschikbare bronnen uit te breiden en de jongeren erop voor te bereiden voordeel uit deze bronnen te halen buiten de school : ontmoetingen organiseren tussen jongeren en « buitenstaanders » die hun informatie over een andere cultuur, over een beroep kunnen bezorgen; zich inlichten over de voorwaarden om toegang te hebben tot de openbare bibliotheken, en er regelmatig naartoe gaan, deelnemen aan de plaatselijke culturele activiteiten,... Hoe meer het onderwijs zich steunt op de verwezenlijking van de projecten, des te meer spelen de leerlingen een belangrijke rol in het beheer van deze projecten en des te meer is de inschakeling van hulpbronnen van buitenhuis nodig en in het schoolleven ingeweven.

De scholen van de Franse Gemeenschap halen eveneens nut uit hulpbronnen die nog van verder komen waaruit hun leerlingen heel veel voordeel putten : de inrichtingen voor secundair onderwijs laten de kans niet voorbijgaan die hen wordt geboden om zich aan te sluiten op Internet en maken hun leerlingen vertrouwd met dit opzoekings- en communicatiemiddel; de tussenkomsten van de Europese Unie maken uitwisselingen met medestudenten uit andere landen mogelijk, bieden gelegenheden om de vreemde talen te leren en hun kennissen die zij op dit vlak hebben verworven in praktijk te brengen.

De school van de Franse Gemeenschap blijft natuurlijk verantwoordelijk voor de kwaliteit van de opvoeding die aan de haar toevertrouwde leerlingen wordt gegeven. De Raad voor participatie, andere andere, waarin vertegenwoordigers van de omgeving opgenomen zijn biedt de educatieve gemeenschap de gelegenheid de vragen te onderzoeken die zich stellen ten gevolge van de opening van de school.

D. Een gunstige leercontext scheppen

Om actief deel te nemen aan de leeractiviteiten moet de leerling er zich volledig kunnen aan toewijden en zelfvertrouwen hebben.

Het decreet bepaalt...

En in het onderwijs van de Franse Gemeenschap betekent dat...

De biologische en psychologische ritmen in acht nemen

In de scholen van de Franse Gemeenschap worden de dagen en de activiteiten zo georganiseerd dat de behoeften van de leerlingen wat rust, afwisseling van de activiteiten van verschillende soorten betreft in acht worden genomen. Deze eis, waarmee op alle schoolniveau's rekening moet worden gehouden heeft een nog groter belang wanneer het de jongsten betreft : de kleuterschool in het bijzonder biedt de kinderen die zij opvangt de mogelijkheid om zo nodig rustig op adem te komen.

Vertrouwen schenken en het met woorden uiten

Ieder mens voelt de behoefte aanvaard, geïntegreerd te zijn, gevaloriseerd te worden en autonoom te zijn. De leraar in de Franse Gemeenschap onderhoudt met zijn leerlingen harmonieuze contacten, neemt tegenover hen positieve houdingen aan en zijn gedrag is positief en hij houdt rekening met de verschillen inzake gevoeligheid, belangstelling en sociaal-economisch of socio-cultureel niveau. Zijn gedrag is de weerspiegeling van een positieve opstelling, het vertrouwen in de mogelijkheden van iedereen om indien hij op een geschikte manier wordt geholpen, de beoogde doelstellingen te bereiken.

Een van de vele factoren die een rol spelen bij de motivatie t.o.v. de studies in 't algemeen en van bepaalde leergangen in 't bijzonder is de manier waarop de leerlingen aanvoelen hoe nauw de relatie is die bestaat tussen het inhoudelijke van het onderwijs en hun persoonlijke belevenissen of tussen die belevenissen en hun dagelijkse omgeving of, ook nog, tussen de onderwezen leerstoffen en hun levensvoornit, zowel op beroeps- als op sociaal of gevoelsvlak. Daarenboven bezorgt de persoonlijke ervaring van iedere leerling een verrijking en een actiepotentieel dat al te vaak over het hoofd wordt gezien. Iedere leraar zal zich bijgevolg de moeite getroosten deze inbreng te solliciteren en hem in zijn leergang te integreren.

Zoveel mogelijk gelegenheden scheppen om te leren

Elke school van de Franse Gemeenschap zorgt ervoor de toegekende tijd maximaal rendabel te maken, door tijdverspilling te vermijden (in de klas op het voorziene uur terugkeren, inachtneming van de duur van de speeltijden, het leven in de klas zo organiseren dat de snelste leerlingen kunnen doorwerken terwijl hun klasgenoten hun taak afwerken, efficiënte materiële organisatie van de activiteiten,...) Een dynamische organisatie van de leergangen, de belangstelling van de leerlingen en hun motivatie oefenen ook een invloed uit op de mogelijkheden van het leerproces : de leerling die met de activiteit volledig ingenomen is heeft het voordeel over een heel wat langere « reële » tijd voor het leerproces te beschikken dan de leerling die zich tevreden stelt met het bijwonen van de les in afwachting van de bel die het einde van de les aankondigt.

De actieve en regelmatige deelneming van de leerlingen aan de schoolactiviteiten is ook klaarblijkelijk de voorwaarde voor een pedagogische efficiëntie die overeenstemt met de middelen die door de leraars worden aangewend. Elke school die te kampen heeft met het probleem van leerlingen die niet meer kunnen volgen voorziet in haar project als schoolinrichting in de specifieke middelen die zij gebruikt om het absentisme te bestrijden (onmiddellijk de ouders verwittigen, een specifiek contact met de leerling leggen, een leraar of een opvoeder belasten met het probleem,...)

Voor de pedagogische continuïteit zorgen

De scholen van de Franse Gemeenschap zorgen ervoor dat de continuïteit tussen de schoolniveau's zo wordt verwezenlijkt dat ieder leraar rekening kan houden met de leerprocessen die in het ander niveau werden bereikt of voorzien waren en dat de kinderen de « overgangen » in een beveiligingssfeer ervaren die onmisbaar is voor hun actieve participatie.

De leraars van de basisscholen wisselen met hun collega's van het secundair onderwijs informatie uit over de objectieven die op elk niveau worden beoogd alsook informatie over de beheersing van de bekwaamheidsniveaus (3) Deze uitwisselingen van informatie kunnen wel te verstaan op informele wijze worden uitgevoerd wanneer een leerling overgaat naar de hogere klas in een zelfde inrichting.

De basisscholen organiseren een eerste contact van hun leerlingen met de leraars, de lokalen en de specifieke organisatie van het secundair onderwijs. De gebruikte middelen worden gekozen volgens de bijzondere context van de inrichtingen : ontmoeting van de leraars van beide niveaus, « bezoek », organisatie van gemeenschappelijke activiteiten, beschermheerschap van de jongsten door de « anciens »...er zijn mogelijke formules bij de vleet.

Elke inrichting voor secundair onderwijs van de Franse Gemeenschap voorziet bij het begin van het schooljaar in een opvang van de leerlingen die het basisonderwijs verlaten om die te familiariseren met zijn specifieke werkwijzen.

Voor de overgangen van leerlingen van het gewoon onderwijs naar het buitengewoon onderwijs is er ook een voorbereiding voorzien door de betrokken inrichtingen, om de aanpassingsmoeilijkheden van deze leerlingen tot het uiterste te beperken.

E. Iedere leerling tot de verwachte kennis en vaardigheden brengen

Zodra de minimale voorwaarden vervuld zijn, hoe wordt het gedaan om iedereen alle kennis en alle vaardigheden die de school hem moet bijbrengen aan te leren ?

Het decreet bepaalt...

En in het onderwijs van de Franse Gemeenschap betekent dat...

De leerlingen bij het beheer van hun leerprocessen betrekken

Het onderzoek inzake opvoeding heeft ten overvloede aangetoond dat een precieze kennis van het « systeem » door de leerlingen een positieve weerslag heeft op hun welslagen.

De leraars van de scholen van de Franse Gemeenschap zorgen ervoor dat hun leerlingen op een manier die past bij hun leeftijd ingelicht worden over de beoogde doelstellingen, de verwachte prestaties en de evaluatiecriteria die zullen worden aangewend. De leerling beschikt zodoende over informatie die hem toelaten zijn leerproces met volledige kennis van zaken te organiseren, zich zelf te beoordelen, de opgerezen moeilijkheden te signaleren.

Door de leerling in te lichten over de doelstellingen en zijn evaluatiecriteria, door met hem een arbeidscontract op te maken en door daarna een tweegesprek uit te lokken over de gerealiseerde prestaties, zet de leraar de eerste stappen om de jongere op het pad van de auto-evaluatie te zetten, één van de elementen van de autonomie.

De werkzaamheden die thuis moeten gedaan worden moeten hun plaats in dit procédé vinden : voor de leerlingen zijn dat gelegenheden om hun autonomie op de proef te stellen. De leraar van de Franse Gemeenschap verliest desondanks niet uit het oog dat er buiten de school een groot verschil bestaat tussen een gezin en een ander inzake beschikbare hulpmiddelen. Hij verdeelt dan de taken over deze tijdspannen op die manier dat de leerling dit werk zonder hulp moet kunnen opknappen en vergewist zich ervan dat iedereen over de nodige hulpmiddelen beschikt.

Onderwijzen wat voorzien is

De bekwaamheidsniveaus, de competenties op het einde van de studies (4) en de vormingsprofielen (5) duiden de doelstellingen aan die de leerlingen moeten bereiken op de verschillende niveaus. De meer uitgewerkte programma's zijn er de nodige aanvulling van. Iedere leraar van de Franse Gemeenschap beschikt over programma's die verband houden met de leergangen die hij geeft en verplicht zich de programma's in te kijken die er betrekking op hebben : programma's van de vorige studie jaren, programma's over verwante leerstoffen.

Hij houdt rekening met de programma's en geeft altijd de voorkeur aan de consolidatie van de vaardigheden van hetzelfde niveau als dat waarop hij les geeft, derwijze dat al de leerlingen de vooropgestelde doelstellingen bereiken, zowel wat betreft de specifieke leerstofvaardigheden als de overdwarse : zo leert de leraar wiskunde de leerling hoe problemen op te lossen en zorgt er tegelijkertijd voor hem efficiënte leesmethodes aan te leren om een tekst te ontleden die hij moet begrijpen.

De meer gevorderde leerlingen worden verzocht samen te werken met hun medestudenten die nog volop met hun leerproces bezig zijn. De gelegenheid wordt hen geboden om grondigere kennis op te doen, in plaats van nieuwe doelstellingen na te streven : een leerstof die zij minder goed kennen opnieuw bestuderen, hun vaardigheid op een nieuw domein toepassen. In geen geval nochtans worden deze diepgaande bestudering en die overtreffing toegepast ten nadele van de middelen die aan tragere leerlingen worden gegeven.

Het leerproces onder controle houden door informatie in te winnen over de manier waarop de leerling zijn werk doet

Het leerproces georganiseerd in de scholen van de Franse Gemeenschap steunt op de evaluatie afgericht op de vorming. Vooraleer een activiteit te laten starten, waarvan de doelstellingen klaar en duidelijk werden bepaald, tracht de leraar met zekerheid te weten te komen of iedereen de (vooraf vereiste) nodige kennis en bedrevenheid goed bezit en stelt alles in het werk om te weten te komen welke voorstelling de leerlingen zich hebben gevormd over het domein waarover gaat gehandeld worden om het leerproces met werkelijke kans op slagen te laten verlopen en om over de mogelijke struikelblokken heen te stappen.

De evaluatie afgericht op de vorming heeft als doel de evolutie te analyseren van de leerling die volop met zijn leerproces bezig is, de wijze waarop hij een materie memoriseert te bekijken, een oefening benadert en een oplossing vindt voor een probleem, zich te vergewissen dat hij de richtlijnen goed heeft verstaan... De evaluatie heeft zowel betrekking op de aangewende gedraging als op het resultaat op zich zelf.

De evaluatie afgericht op de vorming echt bijzonder belang aan de begane fouten. Indien de doelstelling wel te verstaan erin bestaat de fout op termijn weg te werken, is die fout de weergave van de kennis en de voorstellingen van de leerling op een gegeven ogenblik. Het is van ver verkieslijker dat de leerling een antwoord geeft, zij het een verkeerd antwoord, waardoor de leraar te weten kan komen waar er nog moeilijkheden bestaan en hem toelaten het vervolg van het leerproces dienovereenkomstig te organiseren, eerder dan zich te verschuilen achter een passiviteit of een « voorzichtige » stilzwijgendheid omdat hij niet zeker is dat hij zich niet vergist, of omdat hij vreest dat een verkeerd antwoord bestraft wordt : hoe kan deze laatste zonder de informatie waarvan hij de leraar zodoende berooft, hem tot enig nut zijn ? De leraar van de Franse Gemeenschap zorgt er dus voor de ogenblikken van het leerproces goed af te scheiden van de momenten waar het er om gaat een balans op te maken, de antwoorden van de leerlingen positief te benaderen en er nut uit te trekken voor het vervolg van de activiteiten.

Door die informatie te exploiteren ten bate van de leerling

De informatie over de moeilijkheden van de leerlingen biedt aldus de leraar de gelegenheid zijn tussenkomst, op individueel of collectief vlak, te verbeteren, er meer spitsigheid aan te geven en de efficiëntie van zijn onderwijs te evalueren. Zij wijst ook de leerling op de eventuele noodzakelijkheid verandering te brengen in zijn manier van leren, van werken, van een probleem te benaderen en van het naar een oplossing te zoeken.

In plaats van door te gaan met de leerstof en zich neer te leggen bij het niet-slagen van sommige leerlingen, stelt de leraar van de Franse Gemeenschap de beste middelen in het werk om ieder kind in moeilijkheden te helpen : volgens de omstandigheden, benadert hij de leerstof op een andere manier, met heel de klas, organiseert hij werkzaamheden in groepsverband tijdens welke hij leerlingen met moeilijkheden doet samenwerken met meer gevorderde leerlingen, stelt hij een voogdijenschap in, raadt hij de leerling sommige bijkomende werkzaamheden aan, helpt hij hem op individueel vlak na zijn voorzorgen te hebben genomen om beschikbaar te zijn : hij geeft de meer gevorderde leerlingen een oefening die zij zelf kunnen oplossen; hij doet een beroep op de leraar belast met de aanpassing, indien zijn school hem die opportuniteit biedt... In 't bijzonder stelt de school alles in het werk om zo veel mogelijk de beschikbare uren te gebruiken om de leerlingen van de eerste secundaire graad die het moeilijk hebben te helpen. Het komt erop aan onmiddellijk de leemten aan te vullen die dank zij de evaluatie afgericht op de vorming in het licht worden gesteld : daartoe moet hij hulp bieden aangepast aan de bijzondere moeilijkheden van een of meer leerlingen in plaats van te blijven doorgaan met de leerstof en van te dulden dat de problemen zich opstapelen.

Voor de leerlingen die de beoogde doelstellingen binnen de toebedeelde tijd niet zouden bereikt hebben voorziet het Opdrachten-Decreet in de mogelijkheid de tweede fase van het basisonderwijs (van het 3e tot het 6e voorbereidende) over vijf jaar te spreiden in plaats van vier en de 1e graad van het secundair over drie jaar in plaats van twee. In de scholen van de Franse Gemeenschap is de inschakeling van dat bijkomend jaar uiterst zeldzaam dank zij de maatregelen die werden genomen om zo vlug mogelijk de moeilijkheden te ontwarren en er aan te verhelpen. Voor elke beslissing dat jaar in te richten wordt er uitgelegd waarom de pedagogische ploeg van oordeel is dat deze maatregel te verkiezen is boven het behoud van de leerling in de huidige klasgroep; dit gaat samen met het bepalen van verschillende manieren om hem ter hulp te komen; in deze beslissing moet er ook een aangepast programma worden voorgesteld, opgesteld rekening houdend met de sterke en de zwakke punten van iedereen.

De methodes aanpassen aan de nagestreefde doelstellingen

Het Opdrachten-Decreet geeft als definitie van de vaardigheid de « geschiktheid om een georganiseerd geheel van kennis, bedrevenheid en gedragingen aan te wenden om een zeker aantal taken te kunnen uitvoeren ».

Het ligt voor de hand dat een pedagogie van het type « overdraging » niet voldoende is voor de ontwikkeling van dergelijke vaardigheden : het volstaat niet kennis op te stapelen om efficient te zijn. Zo bijvoorbeeld is het niet denkbeeldig dat een leerling die een spraakkunstregel van buiten kent in de praktijk deze regel niet kan toepassen, ofwel omdat hij niet beseft hoe belangrijk een correcte spelling is, ofwel omdat hij de « technische » noodzakelijkheid de regel in deze context toe te passen niet gesnapt heeft, of ook nog omdat dat hij de nodige redeneringen niet kan voeren (inzake grammaticale ontleding van de zin, bijvoorbeeld).

Om de leerlingen voor te bereiden op de actie, op de oplossing van problemen, gebruikt de school van de Franse Gemeenschap actieve methodes en brengt projekten op gang. Het is in die context dat de schoolinrichtingen van de Franse Gemeenschap ertoe aangezet worden om van de door het Opdrachten-Decreet toegelaten aanpassingen van de uurregelingen gebruik te maken :

* de wekelijkse lesrooster zo aanpassen dat activiteiten per discipline of voor een geheel van disciplines op gang worden gebracht waardoor men de beoogde algemene doelstellingen kan verwezenlijken;

* in het secundair overgangs- of kwalificatie-onderwijs de uurvolumes die voorbehouden zijn voor een, verscheidene of alle disciplines over functionele studietijden spreiden die verschillende weken in beslag nemen of de tijd samenvoegen die voorbehouden is voor verschillende disciplines met betrekking op interdisciplinaire of culturele activiteiten;

* in het secundair overgangs- of kwalificatieonderwijs de leergangen in een periode van een jaar van de graad of van een kwartaal per jaar samenvoegen die een uurvolume van minder dan drie wekelijkse periodes belopen (behoudens de leergangen godsdienst of niet confessionele zedenleer en lichamelijke opvoeding).

Deze soepelheid laat toe de aanwending van een actieve pedagogie of de verwezenlijking van interdisciplinaire projekten te bevorderen : voor zover men een noodzakelijk evenwicht van de leerprocessen in acht neemt, kunnen de verschillende operaties zo op het gepaste ogenblik uitgevoerd worden, en kan men de ongeschikte onderbrekingen vermijden die voortvloeien uit de uurregeling; twee of drie leraars kunnen een projekt samen leiden en de handen in mekaar slaan om de leerlingen te helpen hun werkplan met succes af te ronden. Door de samenvoegingen van de leergangen van een kwartaal of een jaar is het mogelijk grotendeels te verhinderen dat de onderwerpen waarvoor de leerlingen interesse hebben te veel uiteenlopen en hun betrokkenheid op te drijven voor de problemen die door elke discipline worden benaderd.

Iedere leraar organiseert zijn activiteiten volgens de verschillende types van vaardigheden die bij de leerlingen moeten ontwikkeld worden; daartoe schenkt hij evenzeer aandacht aan de transversale vaardigheden (die nuttig zijn en aangeleerd kunnen worden in verschillende leergangen) als aan de specifieke vaardigheden.

De methodes en niet de objectieven differentiëren

Om iedere leerling de mogelijkheid te bieden tot het uiterste van zijn capaciteiten te gaan en vooral om de zwaksten de bekwaamheidsniveaus, of de competenties op het einde van de studies of de vormingsprofielen te helpen beheersen, differentieert het onderwijs van de Franse Gemeenschap zoveel mogelijk zijn methodes en strategieën inzake onderwijs. Iedere leerling naargelang van de kenmerken die hem eigen zijn maar ook misschien naargelang van de omstandigheden kan voordeel halen uit verschillende benaderingen van de leerstof : individuele of collectieve activiteiten, gebruik van grafische of enkel verwoorde voorstellingen, soort beoogde doelstelling,...

De leraar vermijdt sytematisch zijn leerlingen in de klas volgens een verstarde manier te schikken : de leraar vooraan en de leerlingen naar hem gekeerd van waaruit hij zich collectief tot alle leerlingen wendt, op gevaar verveling en demotivatie te wekken; hij organiseert werkzaamheden in groepsverband, ateliers, lokt projekten uit....

Door een waaier van ervaringen open te zetten inzake leerproces voor elke te ontwikkelen vaardigheid biedt de school iedereen de meeste kansen om daar te vinden wat hij nodigt heeft om vooruitgang te maken en wordt aan iedere leerling de manier geleerd om de nodige stappen te doen die hij niet spontaan zet.

Er wordt een evenwicht gezocht tussen de inachtneming van de eigenschappen van de leerling en de noodzakelijkheid hem vorderingen te laten maken, zijn initiatieven uit te breiden en zijn vaardigheden te ontwikkelen. De verschillen worden in acht genomen voor zover zij geen hinder betekenen voor het aanleren van de essentiële vaardigheden. Het betreft wel te verstaan een differentiatie van de middelen, niet van de doelstellingen. Indien daarenboven het ritme van iedereen in acht moet genomen worden wanneer het er op aankomt het leerproces te organiseren, mag dit niet leiden noch tot een vorm van relegatie, noch tot een wering. In 't bijzonder vormen de bekwaamheidsniveaus de bagage waarover iedere leerling moet beschikken op het einde van de eerste graad van het secundair onderwijs, en moeilijkheden terzake kunnen niet opgelost worden door hem te oriënteren naar een afdeling die als gemakkelijker wordt beschouwd.

Toepassen wat men vooropstelt

De vaardigheden die bij de leerlingen moeten uitgebreid worden op een coherente manier met de globale ontwikkeling voor ogen, omvatten domeinen zoals gezondheid, cultuur, media. Het onderwijs van de Franse Gemeenschap stelt alles in het werk om de samenhang te verzekeren tussen de onderwezen principes en wat de leerlingen beleven : warme eetmalen, drinken en « tussendoortjes » te koop in de school en conform de aanbevelingen aan de leerlingen, materiële mogelijkheid de onderwezen regels inzake hygiëne toe te passen, (zijn handen wassen,...) erkenning van het belang van de culturele en sportactiviteiten, beschikbaarheid van de informatiebronnen (bibliotheek, documentatiecentrum, toegang tot Internet,...) die nodig zijn voor een actief en autonoom leerproces.

F. Balansen opmaken

De inrichtingen van de Franse Gemeenschap leggen de nadruk op de evaluatie afgericht op de vorming om de leerling te helpen leren maar blijven niettemin balansen opmaken.

Het decreet bepaalt...

En in het onderwijs van de Franse Gemeenschap betekent dat...

Balansen, af en toe

Het komt er vooral op aan de beoogde doelstellingen te bereiken en bijgevolg wordt er zoveel mogelijk tijd en energie besteed aan de activiteiten voor het leerproces, steunend op dit soort evaluatie die toelaat de meest efficiënte strategieën toe te passen, nl. de evaluatie afgericht op de vorming. Maar het is van belang na een bepaalde tijd de stand van zaken op te maken : in welke mate hebben de leerlingen vorderingen geboekt ?

Volgens het ogenblik...

De leraars en de educatieve ploegen steunen - om de proeven op te stellen - op de gegevensbank van gestandaardiseerde ritmes die voorzien is in het Opdrachten-Decreet. Deze toetsing verzekert de conformiteit van de evaluatie met de vaardigheden en de kennis die van de leerlingen op elk niveau mag verwacht worden, zowel wat betreft het niveau van wat mag vereist worden als van het type van vaardigheid. De evaluatie van de vaardigheden houdt inderdaad de confrontatie in van de leerlingen met taken of acties, die moeten uitgevoerd worden in een reeks situaties.

In de loop van de cyclus, wanneer de leraar van oordeel is dat de ene of andere vaardigheid verworven is, vergewist hij er zich van door een evaluatie te organiseren. Indien sommige leerlingen niet slagen voor de proef, zetten zij hun leerproces verder door en krijgen zij nog de gelegenheid om te bewijzen dat zij de vaardigheid hebben verworven.

Het essentiële, zoals het Opdrachten-Decreet het voorhoudt, is inderdaad dat iedere leerling alle vaardigheden heeft verworven die voorzien zijn op het einde van de cyclus of van de graad. Hier ook kan de gegevensbank van gestandaardiseerde vragen een waardevolle hulp bezorgen om bijkomende proeven uit te werken, met een moeilijkheidsgraad die overeenstemt met die proeven die eerst aan de leerlingen werden voorgelegd.

G. Op de beroepskeuzen voorbereiden over de sociale en culturele beperkingen heen

Op termijn moet de leerling een plaats in de maatschappij bekleden. De school van de Franse Gemeenschap stelt alles in het werk opdat iedereen tot ontplooiing zou komen door al zijn potentialiteiten zo veel mogelijk tot uiting te laten komen.

Het decreet bepaalt...

En in het onderwijs van de Franse Gemeenschap betekent dat...

De leerling vertrouwd maken met de verschillende beroepen

Als iemand, die heel het onderwijs georganiseerd door de Franse Gemeenschap doorloopt, zijn naaste wil eerbiedigen, dan moet hij wel te verstaan de verschillende beroepen waarderen, ongeacht hun sociaal prestige. De school zorgt ervoor het nut van de verschillende beroepen te belichten, wel te verstaan van die beroepen in 't bijzonder die vaak worden misprezen.

Maar het komt er niet op aan een verwrongen beeld van de werkelijkheid op te hangen door de economische en sociale moeilijkheden opgerezend in het kader van sommige beroepen te verdoezelen of door de lastige kant van bepaalde werkzaamheden, die lichamelijk afmattend of zenuwslopend zijn, laat staan eenvoudig weg de dagelijkse routine van die activiteiten, te negeren.

Ontmoetingen, verschillende contacten op school of daar waar de verschillende beroepen worden uitgeoefend worden georganiseerd. De informatie over de activiteiten die op dat gebied worden op touw gezet door verschillende organisaties uit het schoolmilieu of uit de associatieve kringen worden ruim verspreid bij de leerlingen en deze worden ertoe aangezet eraan deel te nemen naargelang van hun behoeften en de interesse voor die activiteiten. In de mate van het mogelijke en volgens de kenmerken van de beroepen waarvan sprake, organiseert de school mini-stages op het terrein in het kader van de vrijheid van organisatie die bij het Opdrachten-Decreet werd toegekend.

En hem inlichten over de mogelijke oriëntaties

In verband met de voorbereiding op de beroepskeuzen, neemt de school van de Franse Gemeenschap ook haar schikkingen opdat iedere leerling een klare kijk zou hebben op de keuze van afdelingen, opties, hogere school.

Daartoe kunnen zij contact opnemen met leraars die belast zijn met het volgend niveau om de leerlingen voor te lichten over de prioritaire leerprocessen op hun niveau, de eventuele aanvullingen inzake vorming die zij moeten verwerven. Het komt er nochtans op aan ervoor te zorgen dat de keuze van de studies een uitweg blijft voorbehouden en dat zij niet te zwaar doorweegt in de beroepskeuzen : men moet de ene of andere leergang die minder belijft kunnen aanpakken indien het welslagen voor deze leergangen de voorwaarde is om het beroep uit te oefenen waarvan men droomt; omgekeerd, moet men zich hoeden voor boeiende studies maar die vooral uitmonden op een beroep dat men onder geen betoog wil uitoefenen.

De scholen van de Franse Gemeenschap geven terzake een absolute voorrang aan het eigenbelang van de leerling.

Perpectieven openen

Het is van belang zoveel mogelijk te breken met een logica die de oriëntatie bepaalt volgens het niveau van het bereikte resultaat. Trouwens, het vierde algemeen objectief dat door het Opdrachten-Decreet aan het onderwijs wordt opgelegd verplicht de scholen alles in het werk te stellen om iedere leerling de vaardigheden bij te brengen die nodig zijn voor de studies die voorbereiden op het beroep dat hem het best geschikt is.

In het onderwijs van de Franse Gemeenschap betuigt iedereen eenzelfde waardering voor alle leden van de educatieve gemeenschap, in 't bijzonder de leraars en de leerlingen van de verschillende filières die kunnen ingeslagen worden : buiten het belang dat zij heeft op ethisch vlak, kan deze houding ook bijdragen tot het verbreden van de waaier van mogelijkheden waaruit iedereen voordeel kan halen.

Er bestaan praktisch geen beroepen meer die voorbehouden zijn voor het ene of het andere geslacht, maar de beroepskeuzen die ongewoon zijn in een welbepaald sociaal milieu blijven nochtans mogelijk indien zij overeenstemmen met de tendensen en de bijzondere vaardigheden van betrokkene.

Gedurende de hele duur van de schoolplicht zorgen de leraars er ook voor de sociale en seksistische vooroordelen te ontwarren en tegen te werken t.o.v. de beroepen in kwestie : zowel op het vlak van het pedagogische materiaal (handboeken, verschillende documenten,...) als van de bedenkingen van de enen en de anderen, wordt het belang van de vrije keuze in het licht gesteld.

Nota's

(1) Het Opdrachten-Decreet geeft als definitie voor de bevoegdheid « het vermogen van een georganiseerd geheel van kennis, van bedrevenheid en gedragingen in het werk te stellen, waardoor men een bepaald aantal taken kan verrichten » (blz. 90).

(2) De praktische modaliteiten zouden zó moeten bepaald worden dat men de leerling niet dwingt dagelijks een te zwaar pak documenten mee te slepen (documenten die men op school kan inkijken, keuze van een dag voorbehouden voor de « terugkeer » van de documenten huiswaarts of in omgekeerde richting — volgens het niveau — alleen de documenten meebrengen die men elke dag nodig heeft...).

(3) Met de uitdrukking « bekwaamheidsniveaus » bedoelt men de referentiekennis die op gestructureerde wijze de basiskennis weergeeft die moet verworven worden tot op het einde van de eerste acht jaren van de leerplicht en de kennis die op het einde van elke fase ervan goed moet gerekend zijn omdat zij als noodzakelijk beschouwd wordt voor de sociale integratie en de voortzetting van de studies (Opdrachten-Decreet, blz. 91).

(4) « Competenties op het einde van de studies » betekent « de referentiegegevens die op structurele wijze de aan te werven competities omschrijven in een schooldiscipline » (Opdrachten-Decreet, blz. 90).

(5) Een « vormingsprofiel » betekent « de referentiegegevens die op structurele wijze de aan te werven competities omschrijven met het oog op het behalen van een getuigschrift van leerstofvaardigheid » (Opdrachten-Decreet, blz. 91).